

Kokgrop från folkvandringstid invid gravfält L1980:5790 i Ekersby

L1980:5790, L2022:242

Eker 14:41

Ekers socken

Örebro kommun

Närke

Johnny Rönngren

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

Översiktskarta över Örebro län med platsen för utredningen markerad i rött.

© 2022 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2022:01

Författare	Johnny Rönngren
Kvalitetsgranskning	Leif Karlenby
Grafisk form	Nina Balknäs
Omslagsfoto	Fastigheten Ekersby 14:41 ligger omedelbart norr om gravfält L1980:5790. Foto från sydöst.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2022:01

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 2

Kokgrop från folkvandringstid invid gravfält L1980:5790 i Ekersby

L1980:5790, L2022:242

Eker 14:41

Ekers socken

Örebro kommun

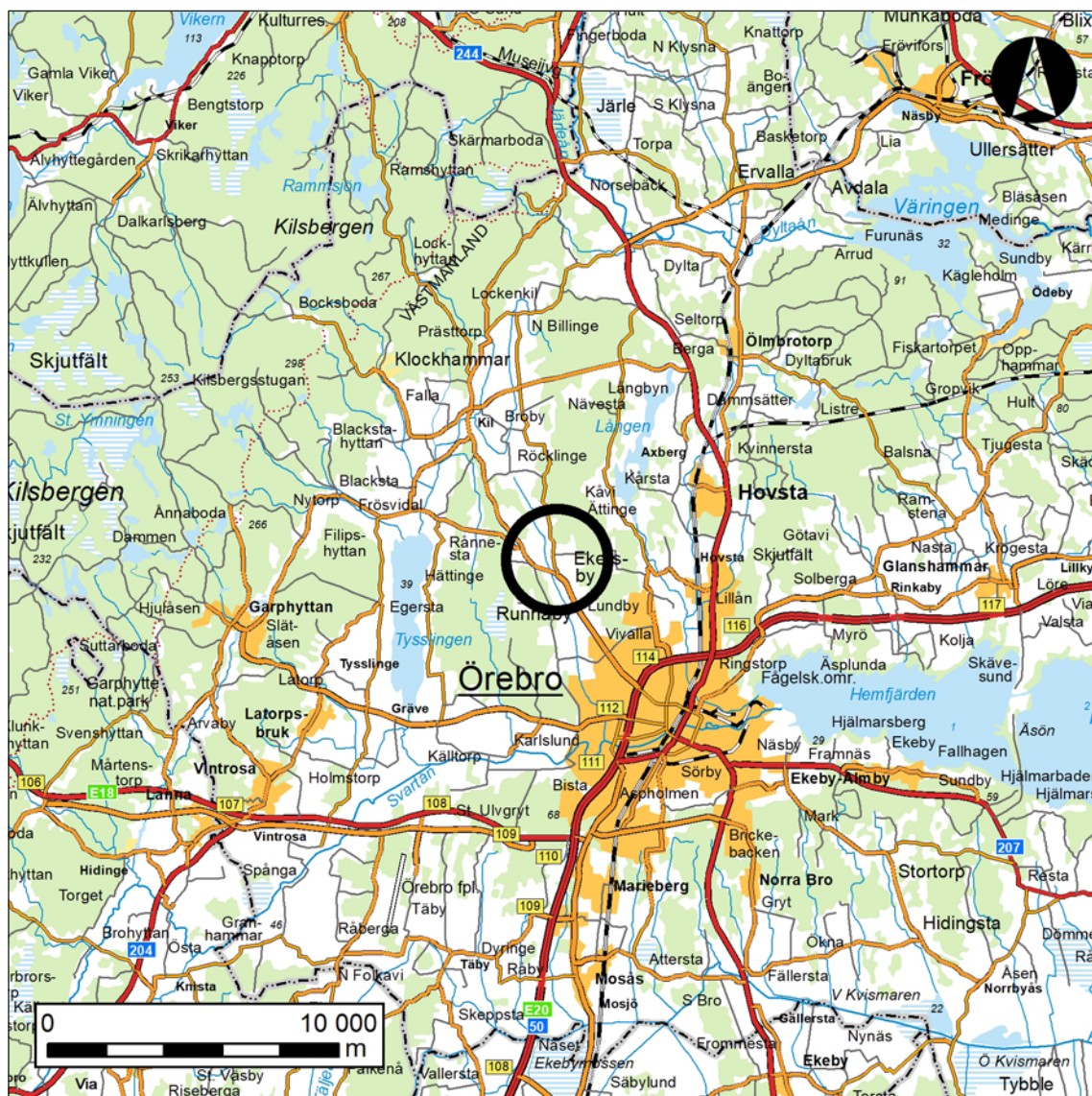
Närke

Johnny Rönngren

Lst dnr 431-5504-2021

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Syfte och målgrupper	8
Metod och genomförande	8
Resultat	10
Tolkning	12
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	14
Referenser	15
Tekniska och administrativa uppgifter	16
Bilagor	17
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	<i>17</i>
<i>Bilaga 2. Anläggningstabell</i>	<i>17</i>
<i>Bilaga 3. Vedartsanalys</i>	<i>18</i>
<i>Bilaga 4. ¹⁴C-analys</i>	<i>19</i>

Figur 1. Utdrag ur översiktskartan med platsen för utredningen markerad med svart cirkel. Skala 1:250 000.

SAMMANFATTNING

Arkeologgruppen har i oktober 2021 genomfört en arkeologisk utredning etapp 2 inom fastigheten Eker 14:41 i Örebro kommun. Utredningen utfördes i samband med en planerad tillbyggnad av en bostad i nära anslutning till gravfält L1980:5790. Vid schaktningen påträffades en kokgrop daterad till 419–557 e.Kr. som sannolikt utgör rest efter matofferrit kopplad till gravfältet. Den undersöktes, dokumenterades och borttogs inom ärendet och inga ytterligare arkeologiska åtgärder anses befogade då inga fler lämningar påträffades. Kokgropen har registrerats i Kulturmiljöregistret (KMR) och fått lämningsnummer L2021:242 (kokgrop – ingen antikvarisk bedömning).

INLEDNING

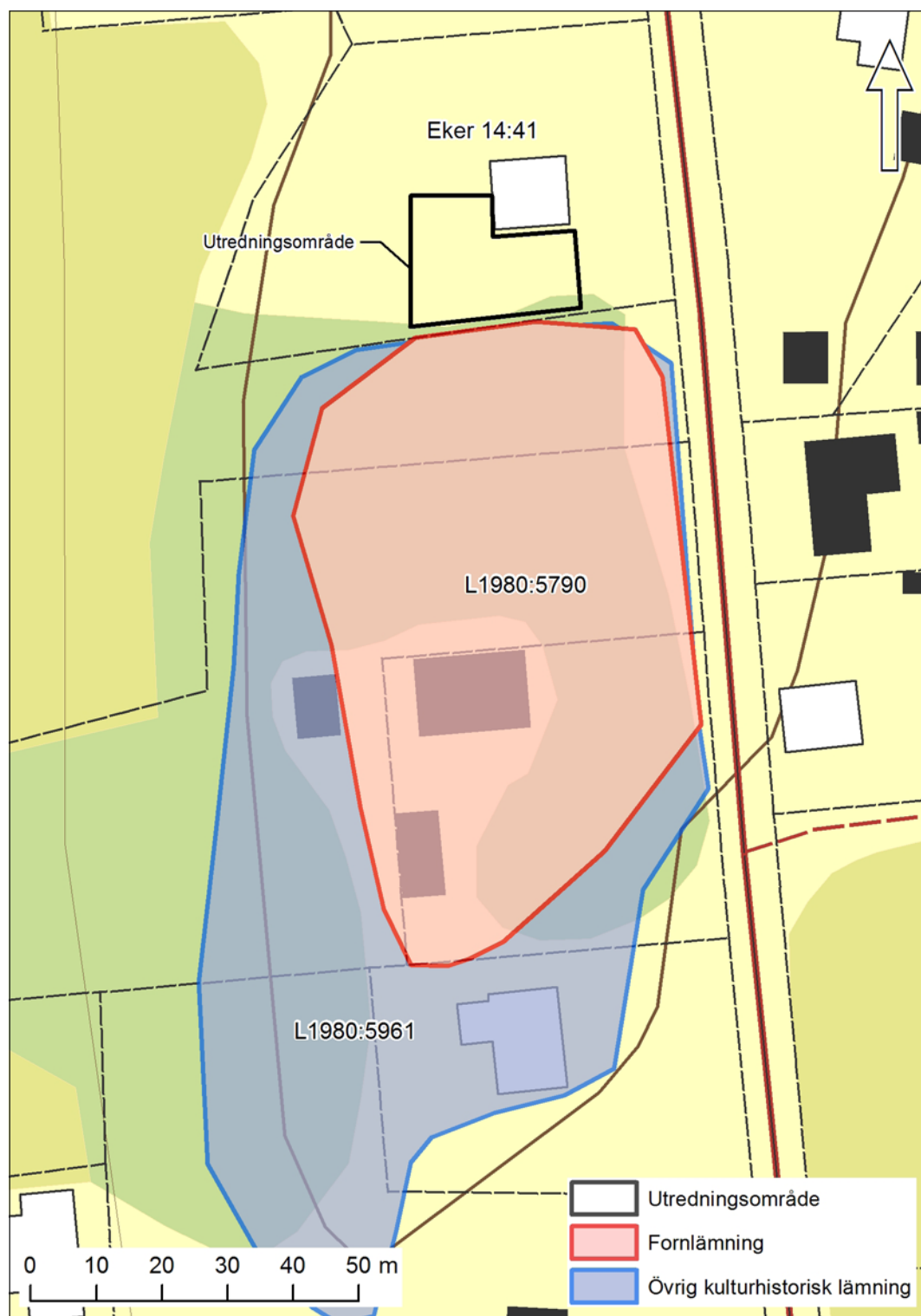
I oktober 2021 genomförde Arkeologgruppen en arkeologisk utredning inom fastigheten Eker 14:41 i Örebro kommun enligt Länsstyrelsens beslut den 13 september 2021. Ägaren av fastigheten planerade för en tillbyggnad av befintligt bostadshus. Den berörda fastigheten låg i nära anslutning till gravfält L1980:5790 varför Länsstyrelsen i Örebro län gav Arkeologgruppen i uppdrag att utföra en arkeologisk utredning inom ytan som skulle bebyggas.

BAKGRUND OCH KULTURMILJÖ

Utredningsområdet vid Ekersby är beläget på en nord-sydlig moränås på vilken gravfält L1980:5790 anlagts på krönet. Platsen är lokaliserad omkring 7,5 kilometer nordväst om Örebro stad.

Gravfältet, omedelbart söder om utredningsområdet, utgörs enligt lämningsbeskrivningen av en hög och 19 stensättningar inom en yta om 90×60 meter i nord-sydlig riktning (KMR L1980:5790). Högen är 8 meter i diameter och 0,9 meter hög. Stensättningarna är 3–11 meter i diameter, 0,1–0,7 meter höga och är övertorvade med enstaka stenar synliga i ytan. Ett tiotal stensättningar anges vara skadade av täktverksamhet och bebyggelse. Inom en yta om 150×70 nordöstlig-sydvästlig riktning förekommer fem oregelbundna förhöjningar (L1980:5961) inom gravfältet och söder om det. Förhöjningarna är 3–5 meter i diameter och 0,1 meter höga. Med tanke på de omgivande stensättningarna och högen kan det inte uteslutas att även de oregelbundna förhöjningarna utgörs av kraftigt övertorvade gravar.

Omkring 80 meter norr om utredningsområdet finns en 240 meter lång hålväg (L1980:6135) som möjligen kan utgöra rest efter föregångare till dagens landsväg.

Figur 2. Utredningsområdet var beläget inom en fastighet omedelbart norr om gravfält L1980:5790. Skala 1:1 000.

Figur 3. Läningsbild kring området för utredningsområdet. Söder om utredningsområdet finns ett gravfält (L1980:5790) och i norr finns en hålväg (L1980:6135). Skala 1:8 000.

SYFTE OCH MÅLGRUPPER

Syftet med den arkeologiska utredningen var att undersöka om fornlämning fanns inom det aktuella utredningsområdet, bland annat i form av lämningar kopplade till gravfält L1980:5790.

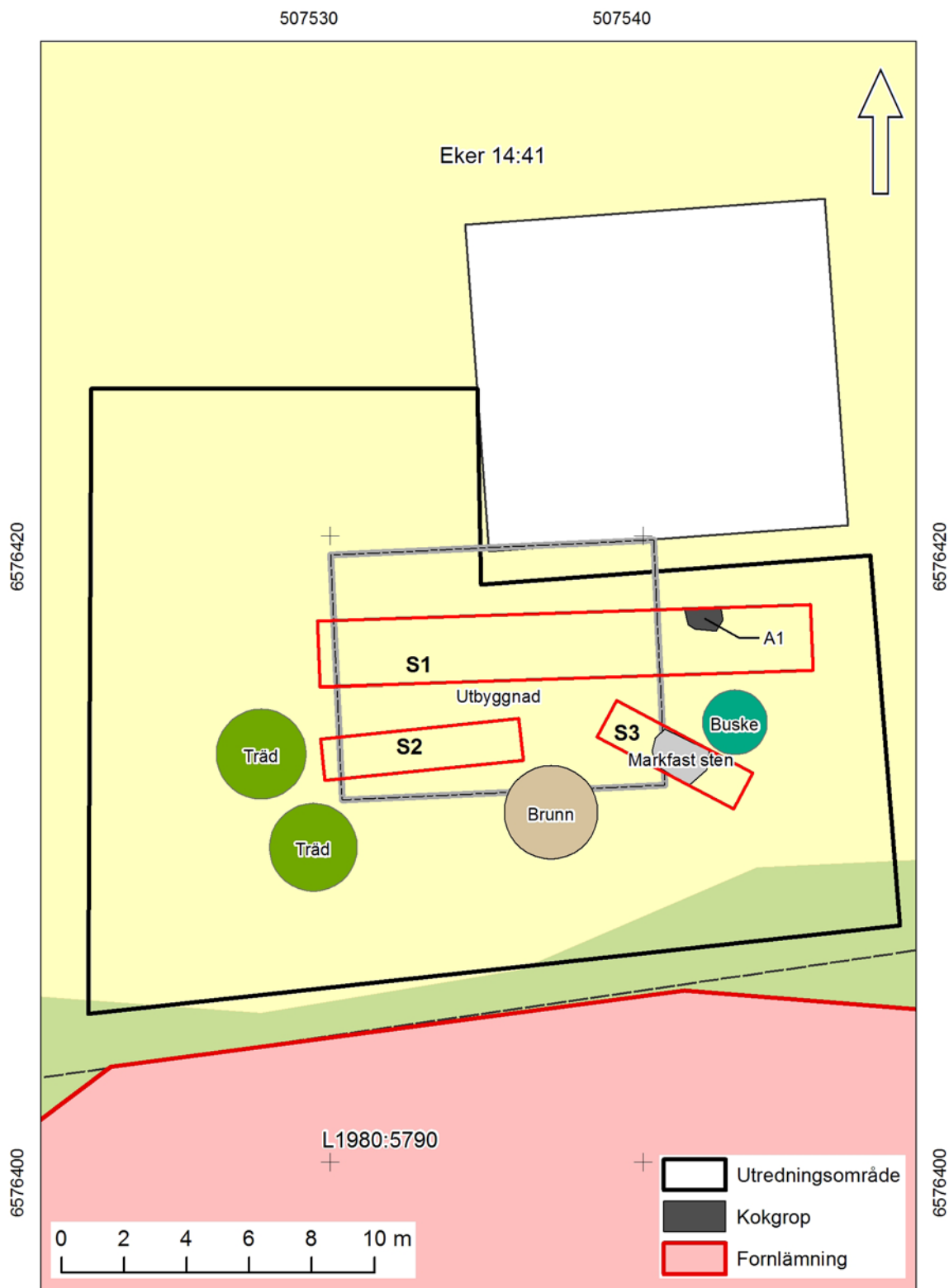
METOD OCH GENOMFÖRANDE

Utredningen inleddes med en besiktning av ytan där fastighetsägare markerade ut läget för den tilltänkta utbyggnaden som planerades anläggas inom en 10×8 meter stor yta i öst-västlig riktning invid husets södra fasad. I resterande del av utredningsområdet skulle ytligt markarbete ske i form av bland annat en altan. Schakten grävdes därför främst inom ytan där tillbyggnaden var tänkt att anläggas.

Inför schaktgrävning avsågs utredningsområdet med metalldetektor. Därefter utfördes fortsatt sökning med metalldetektor i samband med att schakt grävdes. Utredningsgrävningen genomfördes med sökschaktsgrävning med grävmaskin som grävde skiktvis ned till anläggningsnivå eller till naturlig undergrund. Påträffad anläggning och schakt, inmättes med RTK-GPS, och dokumenterades skriftligt och fotograferades. Anläggningen handgrävdes till hälften i syfte att utröna dess karaktär, konstruktion och funktion. Ett prov för vedart och ¹⁴C-analys utplockades i syfte att datera den kokgrop som utgjorde den enda lämningen som påträffades. En sektionsritning över kokgropen ritades för hand och digitaliserades i ArcGIS 10.3.1.

Figur 4. Schakt 1 grävs inom utredningsområdet. Foto från sydväst.

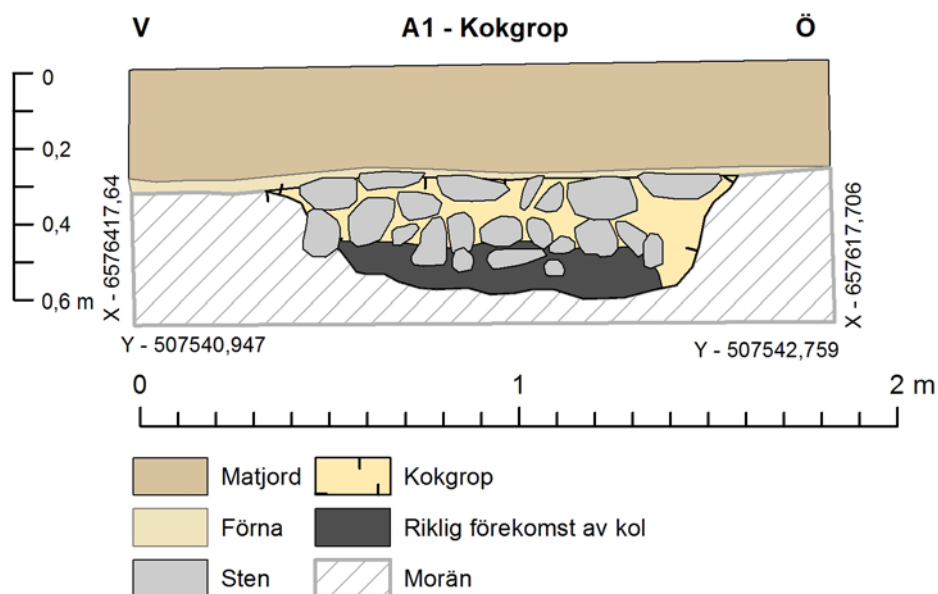
Figur 5. Schakt- och resultatplan som även anger ytan för tillbyggnaden som planerades i anslutning till den befintliga bostaden. Skala 1:200.

RESULTAT

Den inledande metalledekteringen av utredningsområdet resulterade inte i att fornfynd påträffades, sannolikt på grund av att matjorden blivit påförd, vilket senare visade sig vid schaktgrävning.

Inom ytan grävdes tre schakt med en sammanlagd yta om 50 kvadratmeter. Samtliga schakt grävdes ned till 0,4–0,5 meters djup och utgjordes överst av grästorv och matjord med en tjocklek om 0,2–0,3 meter. Därunder påträffades ett 0,05 meter tjockt skikt av förna som överlagrade naturlig stenbunden och grusig morän. Skiktet av förna utgjorde sannolikt den tidigare markytan innan matjord påförts i området i samband med husbygget under andra hälften av 1900-talet.

I schakt 1 påträffades en kokgrop (A1) under förnan vid 0,3 meters djup. Kokgropen framkom till hälften, då den andra halvan låg utanför schaktet. Den var 1,1 meter i öst-västlig riktning och synlig bredd var 0,7 meter. Den bör alltså ha varit rund med en diameter av 1,1 meter. Anläggningens djup var 0,35 meter med skålformad botten. Invändigt var den fylld med en tät stenpackning med skärviga stenar i sandig, moig och sotig jord och rik på kolfragment. Särskilt i botten av gropen var förekomsten av kol mycket riklig. Prover för vedarts- och ^{14}C -analys plockades från botten av gropen. Syftet med dateringen var att utröna huruvida kokgropen tidsmässigt kunde knytas till gravfältet eller om den möjligen kunde vara äldre och utgöra en ensamliggande så kallad herdehård (Petersson 2006) eller exempelvis del av en boplatz från stenålder.

Figur 6. Sektionsritning över kokgropen A1. Prover för vedart- och ^{14}C -analys utplockades ur det kolrika lagret i kokgropens botten. Sektionen anger även den generella lagerföljden i schakten bestående av påförd matjord följt av förna som utgjort naturlig marknivå innan tomten anlades. I botten var grusig och stenbunden morän. Skala 1:20.

Figur 7. Kokgrop A1 nyligen påträffad i norra schaktväggen inom schakt 1. Överst var tät stenpackning med skörbrända stenar följt av kompakt kollager i botten. Foto från väster.

Figur 8. Kokgropens skörbrända stenar upplockade i samband med att den undersöktes. Foto från väster.

Vid vedartsanalysen utvaldes fragment av ung kvist från björk, vilken även visade sig vara lätt rötad. Den omgivande fyllningen, som medföljde kolprovet från fält, bestod av sotig och skörbränd sand. Vid ^{14}C -analysen daterades kolet till 419–557 e. Kr. och härrör därmed från den tid som kallas folkvandringstid (omkring 400–550 e. Kr.)

Inom schakt 2 påträffades inga lämningar och schaktet utgjordes enbart av ett lager påförd matjord med en tjocklek om 0,3 meter som överlagrade naturlig morän. Schakt 3 grävdes i syfte att frilägga en sten som vid markytan syntes vara omkring 0,3–0,4 meter stor och 0,1 meter hög. Avsikten var att undersöka om stenen kunde utgöra del i en stensättning som blivit övertäckt med jord, eller skadad i samband med markarbeten då tomten bebyggdes. Schaktet (S2) som grävdes var 6x1,3 meter stort och grävdes till ett djup om 0,5 meter. Den i ytan synliga stenen visade sig vara ett markfast block som var 1,8x1,3 meter stort och 0,6 meter högt inom schaktet. Blocket var påverkat av sprängning då det uppvisade skarpa kanter efter brottytor, utan att intilliggande lossnade stenflak kunde påträffas. Runtom stenen påträffades recenta föremål, bland annat en plastmugg och en rostig konservburk. I övrigt påträffades inga ytterligare stenar i övergången mellan matjord och steril undergrund, som kunde antyda att det rörde sig om en delvis bortschaktad grav. Stenen utgörs därmed sannolikt av ett tidigare större block som bearbetats genom sprängning. Detta har sannolikt utförts i samband med att tomten bebyggdes.

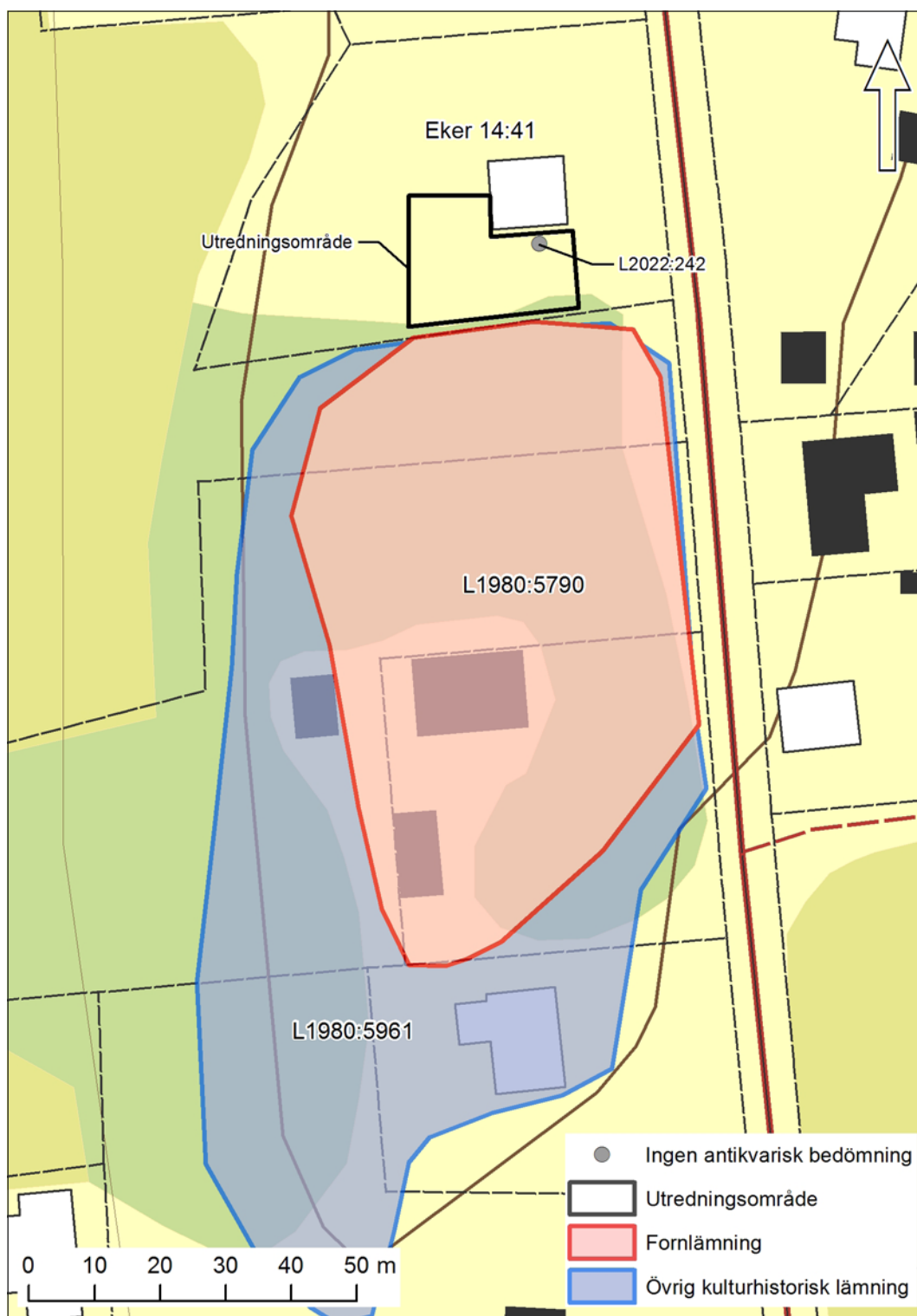
Figur 9. I schakt 2 fanns ett mark-fast stenblock som visade spår efter sprängning. Inför schaktning syntes enbart en mindre del av blocket ovan mark och schaktet grävdes i syfte att undersöka om den utgjorde del i en stensättning.

TOLKNING

Fältarbetet resulterade i att en kokgrop från folkvandringstid påträffades. Med tanke på den omedelbara närheten till gravfält L1980:5790 är det sannolikt att kokgropen kan knytas till en rituell handling kopplad till gravfältet, exempelvis matoffer. Gravfältet är emellertid inte undersökt varför närmare datering saknas, annat än att det generellt dateras till järnålder (500 f. Kr. – 1050 e. Kr.).

Förekomsten av lätt rötad kvist i kokgropen antyder att man delvis samlat in lokalt förekommande material vid eldning. Möjligen kan det peka på att kokgropen inte varit belägen nära en boplats där torrt virke förvarats. Kokgropen bör därmed betraktas som del i sporadisk förekommande rituella handlingar som utförts i anslutning till gravfältet under den tid som det har varit i bruk. Det är därför sannolikt att ytterligare lämningar av liknande karaktär kan påträffas i gravfältets närhet och potentiellt bidra till att datera dess brukningstid. Inom den tilltänka tillbyggnaden påträffades emellertid inte fler lämningar varför inga ytterligare arkeologiska åtgärder anses befogade. Kokgropen har arkeologiskt undersökts och dokumenterats inom ramen för ärendet och ska betraktas som borttagen.

I samband med ärendet registrerades kokgropen som lämningstyp kokgrop i Kulturmiljöregistret, med antikvarisk bedömning som ingen antikvarisk bedömning, eftersom den är undersökt. Dess lämningsnummer är L2022:242.

Figur 10. I samband med ärendet registrerades kokgruppen A1 i Kulturmiljöregistret och erhöll lämningsnummer L2022:242. Skala 1:1 000.

UTVÄRDERING AV RESULTATEN

i förhållande till undersökningsplanen

Utredningen genomfördes enligt undersökningsplanen. Resultatet visade att det fanns en arkeologisk lämning inom utredningsområdet i form av en kokgrop, som tidsmässigt antas vara samtida med intilliggande gravfält. Ytterligare arkeologiska åtgärder anses emellertid inte vara befogade då påträffad kokgrop undersöktes och dokumenterades inom ärendet och inga fler lämningar påträffades.

I samråd med Länsstyrelsen i Örebro län omfördelades pengar från konservering till att istället nyttjas för vedarts- och ¹⁴C-analys i syfte att datera en kokgrop. I övrigt har uppdraget genomförts utan avvikelser från syftet eller metoder som har redovisats i undersökningsplanen, vilket innebär att den undersökningsplan och kostnadsberäkning som upprättades inför den arkeologiska utredningen etapp 2 har följts.

REFERENSER

Petersson, M. 2006. Djurhållning och landskap i västra Östergötland under yngre bronsålder och äldre järnålder. Linköping.

Digitalt material

Kulturmiljöregistret (KMR) <https://app.raa.se/open/fornsok/>

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Län	Örebro
Kommun	Örebro
Landskap	Närke
Socken	Örebro, tidigare Eker
Fastighet	Eker 14:41

Lämningsnummer	L1980:5790, L2022:242
Lämningsstyp	Gravfält
Datering	Järnålder

Typ av undersökning	Arkeologisk utredning etapp 2
Länsstyrelsens beslutsdatum	2021-09-13
Länsstyrelsens diarienummer	431-5504-2021
Uppdragsnummer i Fornreg	202101207
Arkeologgruppens projektnummer	P21056

Projektledare	Johnny Rönngren
Fältpersonal	Johnny Rönngren, Leif Karlenby

Undersökningstid	14 oktober 2021
Undersökt yta	50 kvadratmeter
Inmätningsteknik	Handhållen GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd påträffades i samband med utredningen.

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Schaktnr	Storlek/m	Djup/m	Beskrivning
1	2x15	0,4-0,5	Överst var påförd myllig matjord 0,2-0,3 meter tjock. Därunder förna efter tidigare marknivå 0,05 meter tjock. I botten var grusig, stenig orangefärgad morän.
2	1,3x6	0,4	Överst var påförd myllig matjord 0,2-0,3 meter tjock. Därunder förna efter tidigare marknivå 0,05 meter tjock. I botten var grusig, stenig orangefärgad morän.
3	1,3x5	0,5-0,6	Överst var påförd myllig matjord 0,2-0,3 meter tjock. Därunder förna efter tidigare marknivå 0,05 meter tjock. I botten var grusig, stenig orangefärgad morän. Inom schaktet fanns även ett markfast stenblock 1,3x1,8 meter stor, som i sen tid bearbetats genom sprängning.

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anr	Typ	Storlek/m	Djup/m	Beskrivning
1	Kokgrop	0,7x1,1	0,35	Kokgrop som överst är fylld med tät packning skörbrända stenar <0,1 meter stora. Fyllning av sandig moig jord överst med kolrik sotig och skörbränd sand i botten. Skålförmad botten.

Bilaga 3. Vedartsanalys

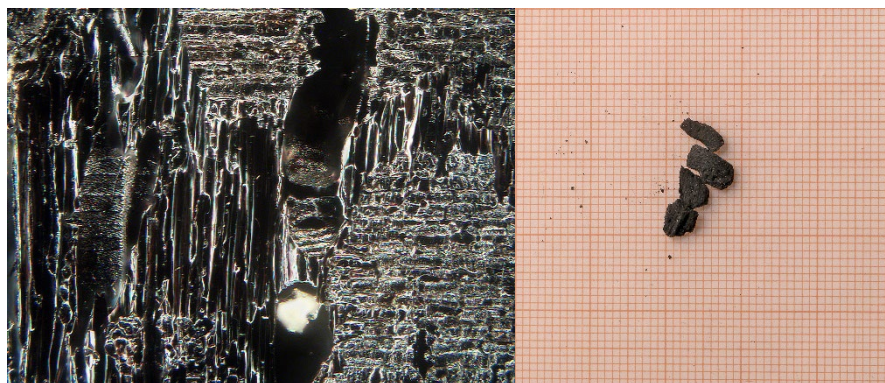

ProjektId 2476

Närke, Örebro kommun, Örebro socken,

Ekersby 14:41, L1980:5790, (Örebro (Eker) 26:1, Gravfält

Kokgrop A1, P21056

Fyra mindre fragment av ung kvist samlades in från sotig sand och smulig skörbränd sand. Två av fragmenten var lätt rötade före förbränning.

Vikt (g)	Analyserad vikt (g)	Fragment	Analyserat antal	Björk
0,1	0,1	4	4	4

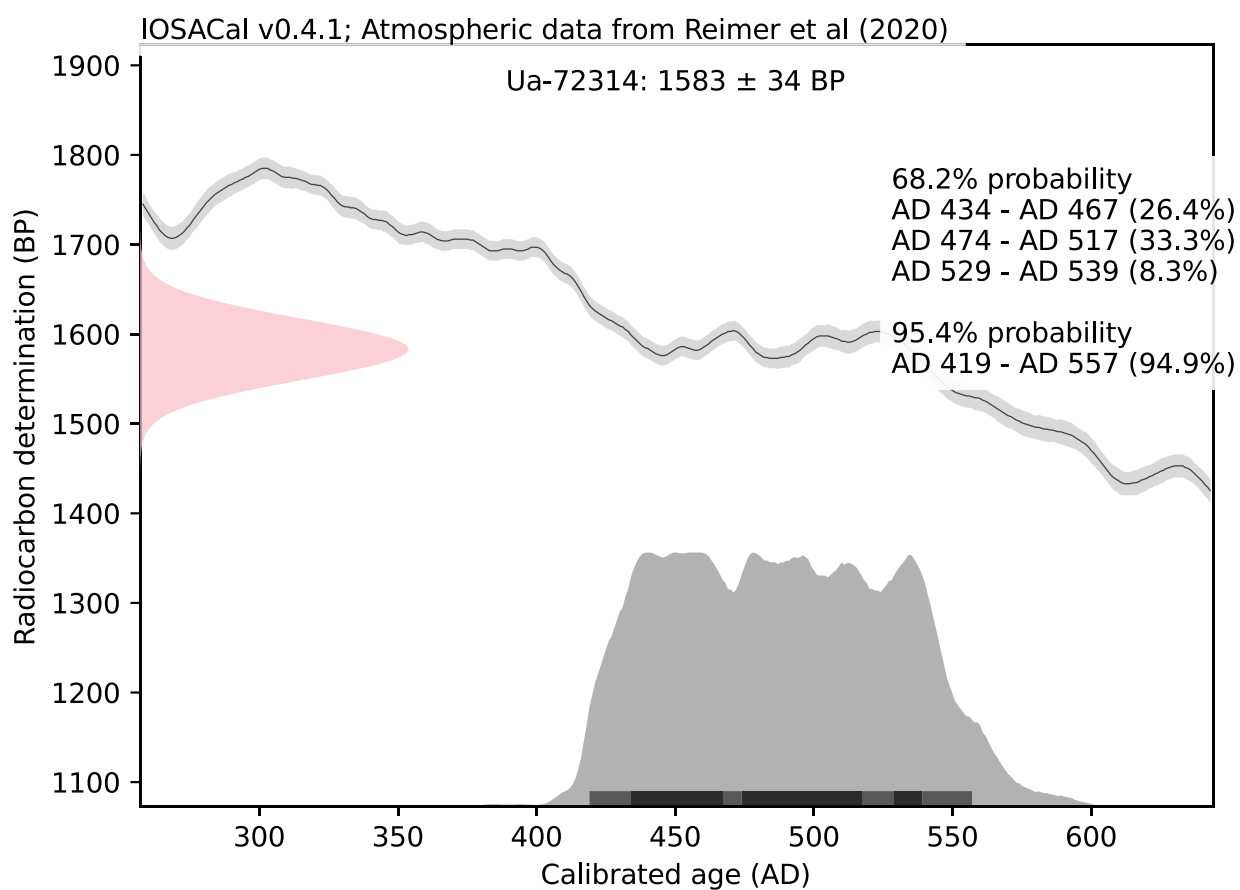
Bilaga 4. ^{14}C -analys

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kalibreringskurvor

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2022:01

